

nére rendíthetetlenül hitt az igazságban és mindamellett másik főerényeként tudott tűrni, kivárni. Egész magatartását, lelkületét mintegy keretbe foglalja az a felfoghatatlan szerénység, amivel életműve betetőzésekor minden tisztséget és kitüntetést elhárított. Maradt egyszerű képviselő, polgár. Az uralkodójával megbékélt nemzet szellemi vezére nem kívánt semmi jutalmat, hanem beírta azzal, ha meghal, királya azt mondja róla, Deák Ferenc becsületes ember volt. Valóban az volt!

Egész személyiségére ráillik Camus meghatározása: „Abból az alaptételből indulhatunk ki, hogy a becsületes ember cselekvését annak kell megszabnia, amit ő igaznak tart.” (Der Mythos von Sisyphos)

Könyvészet:

Deák Ágnes – Molnár András: Deák Ferenc (2003); Deák Ferenc emlékezete. I. Gondolatok 1833–1873, II. Levelek 1822–1875) (1889–1890); *Eötvös Károly:* Deák Ferenc és családja 1-2. kötet (1905); *Ferencki Zoltán:* Deák Ferenc válogatott munkái (é.n.); *Kossuth Lajos:* Irataim az emigrációból, 12 köt. (1880–1904); *Nietzsche, Friedrich:* Vom Nutzen und Nachtheil der Historie für das Leben. Unzeitgemäße Betrachtungen (1873); Révai Nagy Lexikona. Az ismeretek enciklopédiája. V. köt. Csata-Duc (é.n.); *Széchenyi István:* A Kelet népe. Gróf Széchenyi István összes munkái, V.köt. (1925); *Széchenyi István:* Napló (1982); *Szekfű Gyula.* Három nemzedék és ami utána következik (1938⁵); *Wlassics Gyula:* Deák Ferenc munkáiból, 1-2 köt. (é.n.).

Dr. Deák Ernő

Körkép a vasi kalendáriumokról*

A Vas megyei kalendáriumokra vonatkozó ismereteink a XVII. és a XVIII. századig nyúlnak vissza. A XVII. századból, 1631-ből egy csepregi nyomdáról Farkas Imre nyomdájáról van tudomásunk. A Magyar Könyvszemlében 1984-ben Soltész Zoltánné tanulmánya¹ szerint az Országos Széchényi Könyvtár egy XVII. századi nyomtatványának kötéstáblájából az 1631. évi csepregi kalendárium két összefüggő levélpárja került elő, két fametszettel.

A másik adat: egy celldömölki család tulajdonában lévő, kézzel írt, 1747-ből származó könyvben található a Tokorcsi Kalendárium,² amely valószínűleg egy Szent Benedek rendi Gábrriel nevű baráttól származik. A kalendárium három részre oszlik: az első a négy évszakot állítja feje tetejére, a másodikban a kalendáriumokban szokásos gazdasági tanácsokat fordítja fonákjára, a harmadik rész újdonságokat, új híreket hoz távoli vagy nem létező helyekről. A praktikus tanácsadást így figurázza ki: „Hanagy hegyre akarsz menni, vigyáz hogy valamely kocsis kereked kötetlen ne maradjon, ha pedig a hegyről alá indulsz, oldozd föl kerekidet, és csapkod-meg jól a lovoidat, kiváltképpen hogy ha csak fiatalok. Hogy ha szemeidtől meg-fosztattál, ne járj a közönséges utakon, hogy valakiben meg-ne botollyál, hanem inkább az árkok körül, a hol senki más nem jár. A Saturnus elő meneteleket ígér az alacson renden lévőeknek, az Bujtárbul könnyű kanászt választani. Az ősznek vége felé, ugymint Májusnak végén gonosz üdők jelentik magokat, azért aki hosszú útra indulni akar, az előtt mennyen-el egy nappal, mert soká nem tartanak, hanem csak hat hétig, 5, Minutáig.

Áprilisnek 8,, 9,, és 13,-dik napján jó bocskort kötni, 15,-dik napján jó Asszonyt vernyi való fát vágni. A jó üdőtül nem köll félni, mert a Sok kű esső sok hasznot téssen. Az eb semmit sem fél ugyan a kőbül faragot botos Embertül, de ha a macska meg-lattya az egeret, utána futt, nem előtte. Ha a Farkas ökrödöt meg öli, fogjad a Farkast a járomban a másik ökröd mellé, az

* Elhangzott 2004. május 22-én Zánkán, a honismereti kiadványszerkesztők tanácskozásán. (Szerk.)

¹ Soltész Zoltánné: A csepregi Farkas-nyomda ismeretlen kalendárium. Argirus-kiadása. Magyar Könyvszemle, 1984. 3. sz. 225. old.

² Németh Lajos: A „Tokorcsi új Kalendárium”. Vasi Szemle, 1978. 1. sz. 128. old.

megölt helyet. Ha igen beteg vagy, hogy még láboidra sem álhacz, sokat a hidegen ne futkosz, mert ha egyszer fejedet veszik, többé föll nem akasztanak nyakadnál fogva.”³

Vas megyéből a legrégebbi nyomtatott teljes példány 1875-ből való, amely meghaladta a korabeli naptárirodalom színvonalát.⁴ A Bertalanffy nyomda kiadásában, Szombathelyen jelent meg. Könyvtárunk birtokában az 1875.⁵ és az 1876.⁶ évi kalendárium található. Sajátossága a köteteknek, hogy az eladásból származó bevételt a Vas megyei Régészeti Egyletnek ajánlotta a kiadó. A régészeti egyletet 1874-ben Lipp Vilmos régész, premontrei tanár alapította, s az lett a későbbi megyei múzeum alapja is. Lipp Vilmos jó érzékkel használta ki a kalendáriumban rejlő lehetőséget – népszerűsített és anyagi hasznot is remélt ezzel a lépésével. Közreműködött a kalendárium tartalmi munkájában, egy hosszabb, angol szépróza az ő fordításában jelent meg a kötetben. A kalendárium végén – „a kiadó” aláírással – egy rövidebb lélegzetű írást olvashatunk „Valami a régészetről” címmel, ami feltehetően szintén Lipp Vilmos írása. Ez a rövid, ismeretterjesztő írás felhívja az olvasó figyelmét az előbukkanó régészeti tárgyak fontosságára, óv a megsemmisülésüktől, az idegen kézbe kerüléstől, és felszólít arra, hogy azokkal a Régészeti Egyletet gazdagítsák.

Ez az írás teljesíti a kalendárium ismeretterjesztő, népnevelő, tudományos ismereteket is közlő funkcióját. Az 1875. évi kalendárium szerkezete természetesen a műfaj hagyományait követi: megtalálható benne a részletes naptári rész, a postai szabályzatok, a kamatszámítás leírása. Ma úgy mondanánk, közhasznú funkciót teljesített azzal, hogy közölte Vas megye és a megyei városok tisztikarának névsorát, Szombathely tanintézetét és a – kutatók számára felbecsülhetetlen forrásként az iskolaszékek tagjainak névsorát, valamint számbavette a Szombathelyen működő egyleteket. A kalendárium végén rendkívül igényes kiviteli hirdetéseket találunk.

Az 1876. évi kalendárium tartalmi szempontból színesebb, sokrétűbb. A naptár-rész kiegészül csillagászati ismeretekkel, a hirdetések mellett ott találjuk már a megyében és a szomszédos megyékben tartandó vásárok időpontját, a kalendárium ezen kötelező rovata az előző évből hiányzott. 1875-ben vezették be hazánkban is a metrikus mértékegységet, az 1876. évi kalendárium jelentős terjedelemben ezzel a témával foglalkozott. Felhívta az olvasó figyelmét az egységes mértékrendszer gyakorlati hasznára – nem tudják könnyen becsapni a vásárlót, a kereskedőt. Könnyű, értelmező, felfogható módon magyarázta meg a szerző az átváltás szabályait, hogy a közép és alsó néposztály számára is kiszámítható és közérthető legyen a méter, liter, kilogramm használata.

Szombathelyen a Bertalanffy nyomda mellett a város másik nagy nyomdája, a Seiler Henrik nyomdájában az 1900-as évek elejétől jelentek meg kalendáriumok.⁷

Vas megyében a későbbiekben megjelenő kalendáriumok is az országos tendenciát követték: a XIX. század végén, a XX. század elején kezdődött ugyanis az újságvállalkozások kalendáriumkiadói tevékenysége. A könyvészeti adatok szerint Szombathelyen 1902–1948-ig is így történt a kalendárium megjelenítése. A megye vezető napilapja, a Vasvármegye indította a kezdeményezést 1929-ben⁸, ezt követte a Hír-könyvtárunk⁹ 3 év kalendáriumáról tud. A Nyugati Kis Újság¹⁰ 1947-re, a Szabad Vas megye¹¹ 1948-ra jelentette meg utoljára kalendáriumát.

A Vasvármegye napilap kalendáriumai a szokásos elemeken túl tudományos igénnyel megírt munkákat is közölt. Például Géfin Gyula kanonok a szombathelyi egyházmegye püs-

³ Ua. 131. old.

⁴ Nagy Sándor: Régi magyar kalendáriumok. Székesfehérvár, 1995. 62 old.

⁵ „Savaria” naptár az 1875-ik évre. Szombathely, Bertalanffy ny. 1875. 83 old.

⁶ „Savaria” naptár az 1876-ik szökő évre. Szombathely, Bertalanffy ny. 1876. 36 old. [14] old.

⁷ Vas megyei Képes naptár és címtár az 1902. évre. Szombathely, Seiler ny. 1901.

⁸ A Vasvármegye napilap kalendáriumai. Szombathely, 1929–1943, Dunántúl ny.

⁹ A Hír naptára az 1930. évre. Szerk.: Polgár István. Szombathely, Pannónia Sajtóvállalat Rt. 80 old.

¹⁰ Nyugati Kis Újság naptára az 1947. évre. Szerk.: Szűcs Ernő. Szombathely, Pauly Károlyné ny. 1946. 96 old.

¹¹ Vasi naptár. A Szabad Vas megye évkönyve. Szerk.: Ránki József. Szombathely, 1947. 104 old.

pökeit mutatta be, megyénk korabeli kiemelkedő férfiúit – pl. Kincs Elek, aki több írásával is szerepelt évente a kalendáriumokban. A napilap újságírói tartoztak többnyire a szerzők közé.

A napilap kalendáriumok mellett megjelent megyénkben is a kalendáriumok másik típusa is: egy-egy jól körülhatárolható társadalmi csoport évkönyve.

A következők: a Vasmegyei Gazdasági Egyesület gazdanaptára (1933–1941);¹² Szent Márton naptár, a szegényügy igaz barátai számára (1935–1936).¹³ A Gazdanaptárt a Vas megyei Gazdasági Egyesület adta ki, az egyesület tagjai ingyen kapták meg a példányokat. Három nagy egységre tagolódott: naptár rész – egy-egy hónapra szóló időjárás előrejelzéssel; gyakorlati tudnivalókat tartalmazó egység következett (állattartás, növénytermesztés); szépirodalmi rész – itt részben másodvonalbeli szépirodalom tollából olvasni, részben vasi írók munkáiból.

A Szent Márton naptárt Pálos Károly szerkesztette, az, aki Szombathelyen a szegényügy gondozója volt. „Szegénygondozás” címmel az elmúlt évben jelent meg reprint kiadásban alapvető munkája. Városunk a kiemelkedő szociális munkát végzőket Pálos Károly díjjal tünteti ki. Az 1936. évi példányból megtudhatjuk, hogy Szombathelyen a „koldusválságot” fizető polgárok száma 650 volt, a városi népkonyhán naponta háromezren kaptak ingyen ebédet.

A katolikus olvasók részére készült a Jézus Szíve Naptár,¹⁴ amely a két világháború között jelent meg, az egyházmegye Martineum Nyomda Rt-jének kiadásában. Ezekben a naptárakban természetesen előtérbe kerültek az egyházi tudnivalók: az egyházi ünnepek, böjti kötelezettségek; a szépirodalmi rész írásai is a katolikus egyháztörténethez sorolhatók: Szent Margit életéről, a ferences rendről; ugyanakkor nem hiányzott a szokásos adomázó rész, illetve a gyakorlati tudnivalók – illetvekekről; háziasszonyoknak praktikus tanácsok. Az 1922. évben a vagyonváltságról szóló előző évi törvény teljes szövege is olvasható. Helyi szépirodalom írásával is találkozhatunk a kötetben.

Kőszeg Vas megye szabad királyi városa volt, ahol 1651-ben már nyomda működött. A Kőszegvidéki Képes Naptár első példánya 1898-ban jelent meg Kőszegi József szerkesztésében és kiadásában, Feigl Frigyes nyomdájában. A naptárból megtudhatjuk, hogy Vas megyének tíz járása volt, Kőszeghez kilenc körjegyzőség tartozott, három részvénytársaság működött a városban és 18 egyesület.

Bőségesen tudósított a külföldi eseményekről is. Helyet kapott egy bűnügy leírása is: a hódmezővásárhelyi mérgezési per is.

Körmend: A naptáriróadalomban Hevessi Jenő helybeli tanár 1903-ban a Körmendi Nagy Képes Naptár kiadásával örökítette meg városát. A naptár a szokásosnál részletesebben számolt be az elmúlt év helyi eseményeiről, a szülőföld iránt érzett kivételes tiszteletnél fogva. Beszámolt a körmendi könyvnyomda közgyűléséről, a körmendi atlétikai klub csónakázással egybekötött tűzijátékáról – ez a hagyomány napjainkig él Körmenden. Megtudtuk, hogy Vas megyéből 1902 első félévében 1443 lakos vándorolt ki Amerikába.

1948 után szűnt meg ez a fajta kalendárium helyi kiadása. Különböző ágazatok jelentettek meg társműfajban évkönyveket pl. Vas megye sportévkönyve stb.

1992-ben a megye napilapja, a Vas Népe Kiadó Kft. kellette életre a kalendárium műfaját.¹⁵ Részben átvette a műfaj szerkezeti sajátosságait – naptár-rész, hasznos tudnivalók a mérték-egységekről, a vásárok helye és időpontja; részben a magazin műfaj sajátosságait honosította meg. Rovat a nőknek, a gyerekeknek, ételreceptek, vadászkalandok. Mellette hasznos információkat olvashattunk a gyümölcsfák metszéséről, megyénk történelmi és földrajzi értékeiről (ismeretterjesztés). A Vas Népe újságírói, megyénk helytörténészei írtak többségében írásokat ebbe a kalendáriumba.

A kiadó 2000-ben jelentette meg utoljára kalendáriumát.

Dr. Köbölkuti Katalin

¹² Vasmegyei Gazdasági Egyesület gazdanaptára. Szombathely, 1931–1941. Vasmegyei Gazdasági Egyesület.

¹³ Szent Márton naptár az 1936. évről, a szegényügy igaz barátai számára. Szerk.: Pálos Károly. Szombathely, Szegényügyi Bizottság, 1936. 80 old.

¹⁴ Jézus legszentebb szíve nagy képes népnaptára...évről. Szombathely, Martineum Nyomda Rt.

¹⁵ Vasi kalendárium 1993. Szombathely, Vas Népe Reklám-Propaganda és Kiadói Kft., 1992. 234 old.